

<https://doi.org/10.4467/2543733XSSB.25.018.22515>

KATARZYNA VANEVSKA

Uniwersytet Jagielloński

 <https://orcid.org/0000-0001-8990-8143>

Macedońsko-grecki spór o nazwę państwa

Abstrakt

Artykuł omawia spór o nazwę kraju, który rozwinął się między bałkańskimi sąsiadami: Macedonią Północną a Grecją, po rozpadzie Socjalistycznej Federalnej Republiki Jugosławii w 1991 roku. Odradzająca się demokracja macedońska stanęła w obliczu poważnego zagrożenia dla swojej tożsamości kulturowej i negacji pozycji kraju we wspólnocie międzynarodowej. Było to wynikiem ataków politycznych i ekonomicznych, a także stosowania symbolicznych narzędzi komunikacyjnych przez południowego sąsiada, o ugruntowanej pozycji międzynarodowej i demokracji. Wyzwania, z którymi przyszło zmierzyć się odrodzonemu państwu i jego mieszkańcom, wielokrotnie naruszające podstawowe prawa człowieka i obywatela, a także wymiar, w jakim międzynarodowy spór oparty na symbolicznej komunikacji przełożył się na integrację europejską, integrację z NATO i współczesne realia Macedonii Północnej, są przedmiotem niniejszego opracowania.

Słowa kluczowe: spór międzynarodowy, nazwa kraju, Macedonia Północna, Grecja, tożsamość narodowa, komunikacja symboliczna, antykwizacja

Macedonian-greek dispute over the name of the state

Abstract

The article discusses the dispute over the name of the country, which developed between the Balkan neighbors: North Macedonia and Greece, after the collapse of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia in 1991. The resurgent Macedonian democracy faced a serious threat to its cultural identity and negation of the country's position in international community. It was the result of political and economic attacks, as well as the use of symbolic communication tools by the southern neighbor, with an established international position and established democracy. The challenges that the reborn state and its inhabitants had to face, repeatedly violating fundamental human and civil rights, as well as the dimension in which the international dispute based on symbolic communication translated into European integration, NATO integration and the contemporary realities of North Macedonia are the subject of this study.

Keywords: international dispute, name of the country, North Macedonia, Greece, national identity, symbolic communication, antiquization

Wprowadzenie

Cel i metody

Celem badawczym dokonanych analiz jest dążenie do kompleksowego zrozumienia oraz wskazania przyczyn, przebiegu i konsekwencji sporu o nazwę państwa dla Macedonii Północnej, zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i międzynarodowym. Artykuł można określić jako analizę procesu kształtowania się młodej państwowości macedońskiej na arenie międzynarodowej, postrzeganą przez pryzmat relacji kraju z Grecją i wynikających z tego wyzwań tożsamościowych, a także równoległych złożoności w wymiarze politycznym i gospodarczym. Najistotniejszym wymiarem dokonanych badań jest analiza „kryzysu rozpoznania”, jakiego doświadczyła Republika ze strony sąsiadów, wewnętrznych mniejszości (głównie albańskiej) i społeczności międzynarodowej.

Jako podstawę przeprowadzonych badań opracowano następujące pytania badawcze:

PB1: Jakie były przyczyny konfliktu Macedonii z Grecją dotyczącego nazwy państwa, symboli narodowych i kwestii tożsamości?

PB2: Na czym polegał „kryzys rozpoznania” w omawianym sporze?

PB3: Jakie działania podejmowała Grecja w celu destabilizacji i izolacji Macedonii na arenie międzynarodowej?

PB4: Jakie były reakcje i kontrakcje podejmowane przez Macedonię wobec aktywności greckich? Jaka była skuteczność tych aktywności?

PB5: Jaki był i jest wpływ sporu z Grecją na wewnętrzną i międzynarodową politykę Macedonii, ze szczególnym uwzględnieniem aktywności eurointegracyjnych?

Ramy ustalone przez powyższe pytania badawcze wskazały dalszy kierunek gromadzenia i analizy informacji. W tym procesie wykorzystano zarówno istniejące, jak i wytworzone źródła. W pierwszym przypadku dane zbierano poprzez analizę dokumentów prawnych i regulacyjnych, doniesień prasowych, stosownych danych ilościowych, sprawozdań urzędowych i aktów normatywnych. Wytworzone źródła opierały się na wywiadach przeprowadzonych z obywatelami kraju, przedstawicielami diaspory, przedstawicielami samorządów w Republice Macedonii, politykami – w tym rozmowie z prezydentem Republiki Macedonii Północnej podczas jej wizyty 27 stycznia 2025 r., a także przedstawicielami świata kultury i sportu. Zaprezentowany materiał jest częścią szerszej, wielowymiarowej analizy opracowywanej w kontekście badań nad komunikacją symboliczną w macedońsko-greckim sporze.

Badania przeprowadzono z wykorzystaniem ogólnej metodologii, według schematu: od teorii do praktyki. Metoda porównawcza, w połączeniu z analizą krytyczną, stworzyła podstawę do formułowania opinii i wyciągania wniosków, a wśród najistotniejszych metod badawczych należy wykazać analizę źródeł pisanych, studium przypadku, analizę historyczną, analizę dyskursu (także w wymiarze zjawiska komunikacji symbolicznej) oraz analizę legalności niektórych działań i porozumień poprzez metodę prawną.

Początek samodzielnej drogi państwowej

W dniu 8 września 1991 r. władze Macedonii zdecydowały się na przeprowadzenie referendum, w celu określenia stanowiska swoich obywateli odnośnie do niepodległości państwa. Pytanie zadane w referendum brzmiało: *Czy opowiadacie się za niepodległą Macedonią z prawem wstąpienia w przyszłości w sojusz suwerennych państw jugosłowiańskich?* (Makedonska nacija 2011). W referendum udział wzięli obywatele zamieszkujący w kraju, jak i macedońska diaspora, zostało ono jednak zbojkotowane przez liczną albańską grupę etniczną w kraju. Wynik nie był dla nikogo zaskoczeniem, *96,44 procent głosujących, spośród 72,16 procent głosujących, głosowało za niepodległością. Na bazie tej przytłaczającej większości, w dniu 17 września 1991, Parlament Jugosłowiańskiej Republiki Macedonii zadeklarował niepodległość pod nazwą Republika Macedonia* (Kostov 2010, 105). W przeciwieństwie do wydarzeń w Słowenii, Chorwacji, Bośni i Hercegowinie, Macedonii udało się ustrzec przed konfrontacją wojskową, zaś Jugosłowiańska Armia Ludowa opuściła kraj do kwietnia 1992 roku (Cordell & Wolff 2010, 59). Władze Macedonii, dążąc do zachowania spokoju w kraju, zdecydowały się nie pertraktować w kwestii podziału wyposażenia wojskowego w imię jak najszybszej ewakuacji wojsk serbskich. Macedonia w wymiarze wojskowym stała się najsłabszym państwem na Bałkanach (Korzeniewska-Wiszniewska 2011, 228–229). Odradzające się państwo musiało wzmocnić i ukształtować swoją tożsamość, stąd też poszukiwało antycznych i historycznie istotnych symboli, które pomogłyby mu w umiejscowieniu się w gronie niezawisłych państw (Tziampiris 2000, 50).

Wspólna kultura wykorzystywana jest jako narzędzie dyscyplinowania społeczeństwa masowego. [...] doskonalenia mechanizmów zarządzania rozwijającego się społeczeństwa państwowego, czyli wspólnoty obywateli. [...] Jeden język, podzielone wartości i normy akceptowane przez całe społeczeństwo, umożliwiały proces integracji społecznej w takich społecznościach. (Poniedziałek, 2022)

Już od pierwszych tygodni niezależnienia się kraju od władz w Belgradzie, Republika Macedonii przechodziła cykl, który Keith Cowan określa mianem „kryzysu rozpoznania”. Wyrażał się on najpierw w negacji nowego państwa przez sąsiednie państwa bałkańskie, potem przez społeczność międzynarodową, a także przez członków odmiennych grup etnicznych w ramach samej republiki (Cowan, 2000, 104). Grecy prowadzili jednocześnie intensywną kampanię na rzecz odrzucenia roszczeń Macedonii i nieuznania istnienia północnego sąsiada jako samodzielnego państwa. Greckie plany nie ominęły też ONZ.

Na początku greckiej kampanii przeciw Macedonii, międzynarodowe media pełne były obrazów rozemocjonowanych demonstracji Greków w różnych częściach świata. Zaistniały też wielkie i bardzo kosztowne reklamy w gazetach w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Australii i innych krajach, prezentujące wyłącznie grecki pogląd na sprawę. Władze greckie sponsorowały wystawy kulturalne i korzystały z każdej możliwości prezentacji idei, iż korzystanie z nazwy Macedonia przez Macedończyków jest dla Grecji zagrożeniem, ponieważ wyraża ekspansjonistyczne ambicje Macedonii. (Shea 2008, 3)

Dopiero wysiłki Macedonii na rzecz uznania ze strony Wspólnoty Europejskiej sprawiły, że po raz pierwszy problem Republiki spotkał się z realnym zainteresowaniem w śro-

dowisku światowym. 16 grudnia 1991 r. Rada Ministrów Wspólnot¹ ogłosiła warunki, pod którymi Wspólnota uznają być jugosłowiańskie republiki, które zadeklarowały niepodległość (Danforth 1995, 149). Wśród warunków znalazło się zapewnienie o powstrzymaniu się od nieprzyjacielskich aktów wobec państw sąsiednich czy ochrona praw mniejszości narodowych, żyjących w ramach granic nowych republik. Mimo aktywnych działań władz Macedonii na rzecz wypracowania trwałych struktur niepodległego państwa, kraj nie mógł liczyć na wyrozumiałość w regionie.

Nieszczęściem było dla macedońskiej niepodległości, iż jej sąsiedzi nie zaakceptowali Macedonii w pełni i bezwarunkowo jako naród i państwo. Bułgaria jako jedna z pierwszych uznała Macedonię jako państwo, ale nadal negowała istnienie macedońskiej tożsamości, macedońskiego narodu i uznawała Macedończyków za Bułgarów. Grecja zaś uznała istnienie kraju na północy, ale od lat neguje jego prawo do korzystania z konstytucyjnej nazwy Macedonia, a przez to neguje także istnienie macedońskiej tożsamości i narodu. (Blitz 2006, 114)

Na początku lat 90. XX w. greckie władze zaangażowały się w kolejny projekt, który miał zostać wprowadzony w życie we współpracy z Serbią, dotyczył on destabilizacji Macedonii za pomocą narzędzi ekonomicznych i militarnych środków (Troebst 1994, 9). Należy przyznać, że z geopolitycznego punktu widzenia, tego typu sojusz na osi grecko-serbskiej, mógł stać się realnym zagrożeniem nie tylko dla samej Macedonii, ale także dla pokoju i stabilności w regionie. Zwłaszcza że pertraktacje grecko-serbskie nie były tylko czczymi słowami, a przez co najmniej kilka lat hasło motywujące rozżalonych Greków brzmiało „wspólne granice z Serbią”. Serbowie także zaangażowali się w ten projekt, o czym świadczą słowa Miloševića odnoszące się do problemu uznania istnienia państwa Macedonii:

Poczekajcie jeszcze trochę – i nie będzie już czego przyznawać. (Troebst 1994, 9)

W latach 1991–93 spotkania pomiędzy Premierem Constantine Mitsotakisem i Ministrem Spraw Zagranicznych Antonisem Samarasem z jednej strony a Slobodanem Miloševićem z drugiej, niezmiennie koncentrowały się na problemie macedońskim. [...] Nikt oczywiście nie martwił się bardziej niż Prezydent Republiki Macedonii Kiro Giro Gligorov. 16 stycznia 1992 roku, podczas jednej z częstych wizyt Miloševića w Atenach, Gligorov podjął nietypowy krok wydania oświadczenia, w którym oprotestował fakt, iż greccy i serbscy liderzy dyskutują o przyszłości Macedonii bez obecności macedońskich reprezentantów. (Michas 2002, 48)

Relacje grecko-serbskie budziły niepokój w środowisku międzynarodowym, nie wywołały jednak zdecydowanej reakcji, co zachęciło oba państwa do odważniejszych planów. W dniu 4 września 1991 r. w Belgradzie doszło do spotkania liderów obu krajów i choć dyskusje przebiegały za tzw. zamkniętymi drzwiami, relacje z tych wydarzeń w swojej książce opisał jeden z greckich doradców, który w spotkaniu brał udział.

Na środku pokoju stał wielki stół, a na nim leżała mapa Bałkanów. „Popatrz tutaj, Milošević powiedział do Samarasa, w centrum FYROM-u, a zwłaszcza w Tetovie i na okolicznych obszarach żyje około 150 000 Serbów – nie 40 000 jak zapisano w spisie powszechnym”. Grecki minister spraw zagranicznych natychmiast zrozumiał co jego gospodarz ma na myśli i zapytał: „Czy chcesz powiedzieć, że w każdym wypadku będą musieli zmierzyć się z problemem

¹ Aktualna nazwa tej instytucji to Rada Unii Europejskiej.

i zmienić lokalizację?” Serbski prezydent natychmiast ujawnił co miał na myśli: „Przeprowadzą się. Nie tylko ci, ale tysiące innych serbskich uchodźców, którzy żyją na północy przeniosą się na południe, w kierunku Skopja, w kierunku greckich granic”. Grecki minister spraw zagranicznych nie skomentował tej propozycji. Odparł zaledwie, „To co mówisz jest bardzo poważne i przekażę twoją propozycję panu Mitsotakis”. Kiedy pan Mitsotakis usłyszał propozycję, powiedział tylko, „Pomyślę o tym, ale nigdy nie wrócił do tematu”. (Tarkas 1995, 49–50)

I choć Grecja nie zdecydowała się na współpracę w ramach serbskiej polityki opartej na zasiedlaniu terenów Macedonii przez Serbów sprowadzanych z głębi kraju, to nie pozostała bezczynna wobec rozwoju nowego sąsiada. Rok 1992 przyniósł nowy plan greckiego ministra spraw zagranicznych, w myśl którego Grecja i Serbia doprowadzić miały do destabilizacji Macedonii. Plan ten określany jako „Pęseta Samarasa” zakładał po pierwsze presję ekonomiczną, by wywołać niepokój, a po drugie presję militarną z pomocą III Dywizji Armii Jugosłowiańskiej, która wówczas wciąż jeszcze przebywała w Macedonii. Na szczęście dla odradzającego się państwa przyjazd sił ONZ w czerwcu 1993 r. zapobiegł konfliktowi. Siły Zapobiegawcze ONZ (UNPREDEP) składające się z 300 amerykańskich oddziałów, skutecznie zniweczyły grecko-serbskie plany podziału Macedonii (Gallagher 2005, 11). Grecja w imię realizacji polityki ekonomicznego wyniszczania Macedonii zdecydowała się na nieoficjalne embargo handlowe w lutym 1992 r. (Michas 2002, 46). Jak zauważa Viktor Gaber

Nastąpiła seria obstrukcji i nacisków wobec niedoświadczonego młodego państwa macedońskiego. Tak jakby niewystarczająco restrykcyjne było embargo ze strony ONZ na broń, której Macedonia nie posiadała (a była jej niezbędna do ćwiczeń oraz podstawowej obrony i bezpieczeństwa). Nie były też przypadkowe przeloty greckich samolotów wojskowych (04.12.1991 i 23.08.1994), a potem 18-miesięczne embargo handlowe narzucone przez stronę grecką, uwarunkowywanie dostaw surowców z zagranicy przez sąsiednie porty, przyjmowanie strategicznych pozycji na granicach przez serbskie służby bezpieczeństwa, blokowanie uznania i przyjęcia Republiki Macedonii do międzynarodowych organizacji... (Gaber 2009, 40)

Macedonia znalazła się w skrajnie trudnej sytuacji politycznej i gospodarczej, a greckie embargo zmusiło władze Macedonii do podjęcia kompromisu i przekształcenia, co ważne tymczasowo, nazwy państwa na FYROM (Former Yugoslavian Republic of Macedonia). To pozwoliło ONZ na uznanie republiki w kwietniu 1993 r., właśnie pod nową nazwą. Kraje UE oraz USA były następne w kolejce do przyznania praw nowemu państwu, zaś Chiny, Rosja, Turcja, Bułgaria, Słowenia i Chorwacja uznały republikę wraz z jej konstytucyjną nazwą – Republika Macedonia. Nadal trwało jednak greckie embargo ekonomiczne, które podobnie jak opóźnienia w międzynarodowym uznaniu, uderzyły w macedońską ekonomię uniemożliwiając jej księgowanie zagranicznych pożyczek i kapitału (Liotta 2004, 76). Dopiero po uzyskaniu międzynarodowego uznania dla swojego państwa, Macedończycy mogli starać się o włączenie w struktury OBWE i Międzynarodowego Funduszu Walutowego.

Akt uznania FYROM-u, postrzegany w Europie jako wzmocnienie procesu stabilizacyjnego na Bałkanach, w Grecji był postrzegany jako wroga akcja wymierzona przeciw Grekom. Wybory w 1993 doprowadziły do władzy socjalistyczną partię PASOK [...] nowy rząd przyjął twarde pozycje w stosunku do Macedonii, odmawiając uczestnictwa w negocjacjach twarzą w twarz, w których mediatorem był wysłannik ONZ Cyrus Vance, zamknięto też grecko-macedońskie granice w lutym 1994. (Michas 2002, 47)

Drugie już embargo Macedonii, było odpowiedzią na uznanie jej przez Rosję i USA. „Embargo było ekonomiczną katastrofą dla Macedonii, zwłaszcza, że w znacznym stopniu odcięło dostawy potrzebnych paliw. Szacunki mówią o stratach Macedonii rządu 40\$ miesięcznie” (Ackermann 1999, 74).

Wraz z rozpadem Federacji Jugosławii i powstaniem niezależnego państwa u swoich granic, Grecja rozpętała kampanię nienawiści w stosunku do Macedonii, negując jej prawo do korzystania z wybranej nazwy. Co ciekawe jednak wcześniej Grecja nie negocjowała określenia swego północnego sąsiada jako Ludowej Republiki Macedonii (później Socjalistycznej Republiki Macedonii). Należy też podkreślić, że wraz z pierwszymi oznakami „rozpadu jugo-federacji, w celu utwierdzenia greckiego charakteru Macedonii i wyłącznego prawa Grecji do historycznego dziedzictwa tej nazwy i terytorium:

...w 1988 r. zmieniono nazwy poczynając od Ministerstwa Północnej Grecji na Ministerstwo Macedonii i Tracji. Następnie w 1990 r. zmieniono nazwę Wyższej Szkoły Przemysłowej w Salonikach na Uniwersytet Macedonii, w 1991 r. została ukształtowana Macedońska Agencja Informacyjna w Salonikach, w 1992 r. lotnisko Mikra w Salonikach, otrzymało nazwę lotniska Macedonia, a to w Kavali przekształcono na Aleksander Wielki, podczas gdy Olympic Airlines wprowadziły macedońskie samoloty, pomniki Aleksandra Wielkiego [...] O całej tej kampanii zmian nazw, nawet prorządowa Katimerini, w 2009 napisała, że w tej śmiesznej grze my byliśmy tymi, którzy w nią weszli z największym zacietrzewieniem. (Gaber 2002, 41)

Determinacja Greków w eliminowaniu jakichkolwiek przejawów identyfikacji z nazwą Macedonia u północnego sąsiada nie tylko zaostrzała wzajemne relacje, ale doprowadzała do absurdów i łamania praw obywateli postjugosłowiańskiej republiki. Drastycznym tego przykładem był incydent, w którym udział brał jeden z najwybitniejszych macedońskich piłkarzy lat 90. XX w., Darko Pancev. Kiedy w marcu 1992 r. razem ze swoim serbskim klubem „Czerwona gwiazda” podróżował na Mistrzostwa Europy na stadionie olimpijskim w Atenach, został zatrzymany na greckim lotnisku. Odseparowano go od drużyny, zmuszono do składania wyjaśnień, w związku z określeniem się w dokumentach podróży jako „Macedończyk”. Mimo nacisków funkcjonariuszy greckich, by zmienił zapis w dokumentach, sportowiec nie zrezygnował ze swojego stanowiska, a kiedy poczuł się atakowany, wykrzyknął, że jest Macedończykiem. W odpowiedzi usłyszał, że w tej sytuacji – nie istnieje. Dopiero interwencja dyplomatyczna klubu, kontakt z ambasadą, a w końcu naciski UEFA, która zagroziła wycofaniem Greków z rozgrywek, doprowadziły do wpuszczenia Panceva do Grecji. On sam wspomina, że już następnego dnia w greckich gazetach pojawiło się jego przekreślone zdjęcie z podpisem „ten człowiek nie istnieje”. Warto dodać, że zaraz potem strzelił dwie bramki w meczu z Grecją, pokonując ją 2:0 w mistrzowskiej rozgrywce (Mihajlov 2024, 112–113).

Ateny starały się uzasadniać swoją postawę, argumentując, że nazwa nowego państwa, jego flaga, a nawet niektóre monety wynikają z ekspansjonistycznych ambicji wobec greckich części historycznej Macedonii (Brown 1996, 47). Tymczasem dla Macedonii wybór nazwy państwa był naturalnym następstwem tradycji zapoczątkowanej w Federacji Jugosłowiańskiej. Świadomość narodowa była wówczas intensywnie pogłębianą przez władze federalne i szybko dojrzała (Dawisha & Parrott 1997, 270).

Choć skrajne żądania Grecji wobec macedońskiej nazwy, zakładające całkowite wyeliminowanie terminu Macedonia, były odrzucane przez Skopje, nie brakowało jednak

propozycji kompromisowych ze strony Macedonii. Konkretnie 9 grudnia 1992 r., prezydent Gligorov zadeklarował w parlamencie wsparcie inicjatywy brytyjskiego ambasadora, Roberta O'Neila, który proponował wykorzystanie nazwy „Republika Macedonia (Skopje)” w zewnętrznych relacjach kraju, podczas gdy Republika Macedonia miała być nadal wykorzystywana wewnętrznie (Tziampiris 2003, 227). Grecja odrzuciła i tę propozycję.

W dniu 11 stycznia 1992 r. tzw. Komisja Badintera, czyli Komisja Arbitrażowa ds. Jugosławii, po otrzymaniu stosownej petycji parlamentu macedońskiego, wydała decyzję, w myśl której Macedonia, podobnie jak Słowenia, spełniała warunki do jej międzynarodowego uznania (Stawowy-Kawka 2011, 206). Grecja nie zgodziła się oczywiście z tego typu opinią i Ateny nadal skutecznie lobbowały przeciwko uznaniu Macedonii przez Wspólnotę Europejską i USA. Niestety żaden z krajów członkowskich Unii nie przeciwstawił się Grecji w kwestii macedońskiej. Warto przypomnieć, że zasada jednomyślności jest wymagana w Radzie Unii Europejskiej (składającej się z ministrów rządów państw członkowskich) w kluczowych obszarach dotyczących rozszerzenia UE. W praktyce oznacza to, że każde państwo członkowskie ma możliwość zablokowania postępów w procesie akcesyjnym danego kandydata, jeśli nie zgadza się na dany etap lub warunki.

Praktyka historyczna ukazuje jednak, że częste używanie weta w procesie akcesyjnym może być postrzegane negatywnie i podważać wiarygodność polityki rozszerzenia Unii. Stąd też państwa członkowskie zazwyczaj starają się osiągnąć konsensus w drodze negocjacji i kompromisów, zanim sięgną po ostateczny środek, jakim jest weto. W wypadku Macedonii takich wysiłków jednak nie podjęto na ówczesnym etapie. To stworzyło Grecji silną pozycję w ramach zachodniego sojuszu i zachęciło kraj do jeszcze bardziej zuchwałych posunięć wobec sąsiada. Pod wpływem silnych nacisków Grecji, oficjalne stanowisko Unii zaprezentowane zostało w ramach Deklaracji Lizbońskiej 27 lipca 1992 r. Jednocześnie minister spraw zagranicznych UE odmówił wówczas uznania Macedonii do czasu aż greckie żądania zostaną zaspokojone. Deklaracja Lizbońska wprowadziła zwątpienie i dezorientację w macedońskiej polityce i społeczeństwie (Panev 2004, 606). Mimo to Prezydent Gligorov uznał, że Macedonia i Grecja mają o wiele więcej powodów do współpracy niż do spierania się. Gligorov 30 lipca 1992 w swoim oficjalnym wniosku do sekretarza generalnego, stwierdził, że członkostwo w ONZ byłoby znaczącym krokiem w kierunku uspokojenia sytuacji kryzysowej na terenach byłej Jugosławii (Ackermann 1999, 123). Wniosek Macedonii wywołał ostry sprzeciw Grecji, a grecki minister spraw zagranicznych Papanconstantinou wystąpił do Rady Bezpieczeństwa z prośbą o asystowanie w rozwiązaniu konfliktu, zauważył nawet potrzebę odwołania się do dyplomacji prewencyjnej. Uznanie przez ONZ opóźniło się. Macedonia złożyła aplikację w lipcu 1992 r. Kiedy przyjęcie w końcu nastąpiło, odbyło się na nietypowych warunkach. Rada Bezpieczeństwa, w kontraście do czysto formalnych stwierdzeń przyjętych w większości rekomendacji uznających aplikantów za członków, w rezolucji 817 z 7 kwietnia 1993 r. nakreśliła bardzo szczególnie uwarunkowania (Grant 2009, 205). Rada rekomenduje:

Państwo, którego aplikacja członkostwa w Organizacji Narodów Zjednoczonych, jest zawarta w dokumencie S/251, to Państwo, do którego odnosi się tymczasowo we wszystkich celach w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych nazwa Była Jugosłowiańska Republika Macedonia, oczekuje na ugodę w kwestii różnic, które pojawiły się w związku z nazwą Państwa. (ONZ 1993)

Mimo trudnej drogi do politycznego celu, 9 kwietnia 1993 r. Republika Macedonii jako 181 państwo została przyjęta do ONZ, pod nazwą FYROM (Stawowy-Kawka 2011, 207).

Uznanie przez Organizację Narodów Zjednoczonych otworzyło drzwi do szerszego uznania dyplomatycznego. Albania uznała Macedonię w tym samym miesiącu, kiedy ogłoszono kompromis, Belgia rozszerzyła uznanie dyplomatyczne w październiku, po niej Dania, Francja, Niemcy, Holandia i Wielka Brytania w grudniu. Stany Zjednoczone ogłosiły uznanie w lutym 1994, mimo że powstrzymały ustanowienie pełnych relacji dyplomatycznych w związku z kontynuowanym greckim embargiem. (Michas 2002)

Aktualnie także Polska uznaje nazwę Republiki w jej konstytucyjnym brzmieniu.

Przełomowym wydarzeniem w kontaktach grecko-macedońskich było podpisanie 13 września 1995 r. w Nowym Jorku tymczasowego porozumienia (na siedem lat). W dokumencie tym nie użyto nazw państw, a jedynie określeń pierwsza strona..., druga strona... Pierwsza strona (Grecja) zobowiązała się do uznania strony drugiej (Republiki Macedonii) jako niezależnego i suwerennego państwa. Obie strony zgodziły się, że obecne granice są stałe i niezmienne, potwierdziły swoją wzajemną otwartość i wyrzekły się roszczeń terytorialnych. Zobowiązały się także do przestrzegania praw człowieka. (Stawowy-Kawka 2000, 312–313)

Te zapewnienia jednak, zresztą jak wiele innych gwarancji w stosunku do Republiki Macedonii zawartych w umowach międzynarodowych, zostały przez Grecję wielokrotnie naruszone, jak w przypadku postanowień o otwartości granic. Podczas Konferencji OBWE w Warszawie w 2006 r., przedstawiciele organizacji mniejszości macedońskiej w Grecji „Tęcza” przedstawili szereg przykładów łamania ich praw, jak choćby:

Zeszłego roku, Gjorgi Plukovski obywatelowi Kanady pochodzenia macedońskiego, urodzonemu w Halara/Pozdivista, Kastoria/Kostur odmówiono wjazdu do Grecji, gdy próbował wjechać z Republiki Macedonii. Otrzymał dokument od urzędników granicznych, stwierdzający, że jest on uważany jako zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego, bezpieczeństwa wewnętrznego, zdrowia publicznego lub stosunków międzynarodowych jednego lub wielu krajów członków UE. [...] Pan Georgi Saragil, obywatel Kanady, również urodzony w Grecji o etnicznym macedońskim pochodzeniu, wylądował na lotnisku w Tesalonikach/Sofunii, ale odmówiono mu wjazdu. Następnie Pan Saragil został deportowany. [...] Osoby denaturalizowane w tym samym momencie są ogłaszane jako niepożądane w Grecji (*persona non grata*) i nie zezwala im się wjazdu do kraju ich narodzin nawet z powodów humanitarnych. (Ślupkov 2009)

Pod koniec listopada 2011 r., greckie władze wprowadziły nowe obostrzenia, naruszając po raz kolejny zarówno prawo międzynarodowe (podważając suwerenność państwa sąsiedniego), jak i prawa jednostki (ograniczając prawo swobodnego przemieszczania). Przepisy okazały się szczególnie dotkliwe dla milionowej diaspory macedońskiej. Decyzją greckiego rządu, z przejść granicznych powinni zostać zawróceni wszyscy Macedończycy, legitymujący się zagranicznymi paszportami, w których w miejscu urodzenia znalazła się nazwa Macedonia. Jeden z macedońskich podróżnych, na stałe zamieszkały w USA, na przejściu Bogorodica – Evzoni został zawrócony przez służby graniczne Grecji z wyjaśnieniem, że ma w amerykańskim paszporcie błędnie wpisane miejsce urodzenia. Władze Grecji wymagały, by Macedończycy, planujący wjechać do Grecji, zadbali w krajach

swojego pobytu o wydanie nowych paszportów z „prawidłowo” wpisanym miejscem urodzenia. Co ważne z przysłowiowej czarnej listy państw, których paszporty są negowane, wyłączona była UE najprawdopodobniej ze względu na obawę, że wywoła to pretensje wobec Grecji (Momirovski 2011). Co więcej Grecja nie akceptowała też macedońskich paszportów. Dokumenty wydawane przez niezawisłe władze tego kraju uznano za nielegalne. Każdy Macedończyk, by dostać się do Grecji, zmuszony był zarejestrować się w greckiej ambasadzie w Skopje. Następnie czekać na rozpatrzenie specjalnego wniosku i wydanie kwitu tranzytowego do Grecji (Egejscy Macedończycy nie mieli szans na pozytywne rozpatrzenie wniosku). Warto zaznaczyć, iż wydanie takiego dokumentu wiązało się ze znacznymi kosztami i koniecznością udostępnienia wielu, bardzo szczegółowych danych osobowych, także na temat rodziny.

Innym przykładem łamania praw macedońskich jest też kwestia zmian imion i nazwisk. Ponownie podczas Konferencji OBWE w Warszawie w 2006 roku, zaprezentowany został także i ten problem, na przykładzie rodziny Filipov, których nazwisko zostało przez władze Grecji zmienione na Voskopoulos. Rodzina zdecydowała się w kwietniu 2005 roku na złożenie do lokalnych władz aplikacji z wnioskiem o przywrócenie nazwiska Filipov. Zgodnie z prawem urzędnik ma możliwość przyjąć lub odrzucić tego typu aplikację. Prefekt zdecydował się jednak na konsultacje z odpowiednim ministerstwem. W marcu 2006 r. Ministerstwo wydało pisemną opinię dotyczącą tej kwestii i zasugerowało, aby Prefekt odrzucił aplikację opierając się na następujących podstawach: „Zmiana nazwiska aplikanta z greckiego na obce nazwisko powinna być odrzucona, ponieważ zezwalając na taki akt mógłby doprowadzić do zamieszania w narodowości aplikanta, co następnie mogłoby doprowadzić do trudności w sprawach i kontaktach pomiędzy aplikantem a władzami greckimi” (Šlupkov 2006). Innym drastycznym przykładem łamania praw mniejszości na terytorium Grecji jest wydarzenie z 1993 roku, kiedy to macedońscy działacze z ruchu praw człowieka, Hristos Sidhiropoulos i Tasos Boulis, zostali postawieni w stan oskarżenia na podstawie Greckiego Kodeksu Karnego. Zarzucono im, w myśl „Artykułu 36, Paragraf 191: Szerzenie nieprawdziwych informacji; Paragraf 192: Podburzanie obywateli do niepokoju. Ich przestępstwo? Zdeklarowali się jako etniczni Macedończycy podczas wywiadu dla greckiego magazynu ENA” (Medichkov 2009). Warto też wspomnieć o decyzji greckich władz o zamknięciu przepływu finansów z Grecji do Macedonii. Urzędnicy bankowi otrzymali oficjalny zakaz realizowania transakcji bankowych z Republiką (Momirovski 2008). Co ważne, jedyny światowy głos krytyki w tej sprawie podniosła irlandzka centrala firmy Wester Union, której interesy zostały w ten sposób naruszone (brak możliwości dokonywania transferu środków z Grecji do Macedonii).

Z punktu widzenia komunikacji symbolicznej w tym międzysąsiedzkim sporze, bardzo istotne okazało się zagadnienie narodowych symboli odradzającej się Republiki.

Dla Greków przyjęcie nazwy Macedonia, używanie Gwiazdy z Verginy, czyli symbolu Aleksandra Wielkiego w IV w. p.n.e. na macedońskiej fladze, jak również wykorzystanie wizerunku Białej Wieży (jedna z najbardziej rozpoznawalnych budowli w Salonikach) na macedońskich monetach, wszystko to było wyrazem polityki ekspansjonistycznej. (Ackermann 1999, 74)

Grecy oprotestowali używanie przez Macedonię flagi z wizerunkiem 16-punktowej „Gwiazdy z Verginy” (Knight 2001, 66). Władze w Atenach zdecydowały się na znie-

sienie embarga handlowego 15 października 1995, w zamian za dwie rzeczy: legislację, która zmieni macedońską flagę i gwarancje Skopje, że nie rości sobie praw do greckich terytoriów. Macedonia była więc zmuszona przystać na kolejny bolesny kompromis i wprowadzić nowy wizerunek na swojej fladze – ośmioramienne słońce (Dawisha & Parrott 1997, 270). W obliczu embarga nałożonego przez Grecję na sąsiada w 1994 roku, konieczność wypracowania kompromisu odnoszącego się także do symboli flagi narodowej narastała. W roku 1995 amerykański polityk Richard Holbrooke (negocjator porozumienia w Dayton) oraz amerykański dyplomata Christopher Hill zaaranżowali porozumienie, w ramach którego macedoński prezydent Kiro Gligorov zrzekł się korzystania ze spornej flagi. W ten sposób pierwszy raz w swojej historii ONZ stało się siedzibą dla kraju bez flagi, bowiem sporna flaga Macedonii nie została umieszczona przed siedzibą organizacji.

Można było odnieść wrażenie, że greckie władze wykorzystywały spór z Macedończykami w celu zaprezentowania swojej siły. Wyrazistym przykładem była decyzja greckich władz z 5 czerwca 2008 r. Nie wydały one zgody, by prezydent Macedonii, zaproszony do udziału w forum ONZ w Grecji, przyleciał na nie samolotem. Grecy nie uznają bowiem macedońskich linii lotniczych, a rządowy samolot, podobnie jak narodowe linie macedońskie MAT, opatrzone był narodowymi symbolami (spór w tym kontekście zaostriżył się zwłaszcza po tym, jak główne lotnisko w Macedonii, Skopje-Petrovec, otrzymało nazwę Aleksandra Wielkiego). Należy podkreślić, iż żadne państwo nie upomniało się w tej sytuacji o prawa suwerennych władz tego małego państwa. Prezydent Macedonii, Branko Crvenkovski, zaistniałą sytuację podsumował stwierdzeniem: „takie zachowanie nie przystoi państwu członkowskiemu Unii i NATO” (Momirovski 2008).

Macedonia, nie mogąc samodzielnie uporać się z obstrukcyjną polityką sąsiada, zdecydowała się w listopadzie 2008 roku na wniesienie sprawy do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze. W dniu 5 grudnia 2011 r. Trybunał wydał wyrok:

...który zapadł większością 15 głosów przeciwko jednemu, dotyczył wydarzeń z kwietnia 2008 r., gdy Grecja zablokowała przystąpienie Macedonii do NATO, domagając się zmiany nazwy tego państwa. [...] Trybunał z siedzibą w Hadze wskazał jednak, że w przejściowym porozumieniu między Atenami i Skopje Grecja de facto zobowiązała się, że nie będzie utrudniać Macedonii pod nazwą FYROM akcesji do organizacji międzynarodowych. Mimo to w poniedziałkowym wyroku Trybunał nie rozkazał Grecji powstrzymać się od blokowania Macedonii w przyszłości. (PAP 2011)

Co więcej, rozrastający się od kilkunastu miesięcy grecki kryzys gospodarczy, jak również zachowanie greckich polityków i obywateli wobec ogólnoeuropejskich wysiłków poprawy sytuacji tego kraju, znacznie pogorszyły wizerunek Grecji, a przez to także jej siłę politycznego oddziaływania. Obserwowano narastającą negatywną percepcję międzynarodową działań Grecji, charakteryzujących się postawą konfliktową i silnym forsowaniem własnych roszczeń w kontekście sporu bilateralnego. Wpłynęło to także na zmianę ocen sporu macedońsko-greckiego, w którym po raz pierwszy od wielu lat to Grecja, a nie Macedonia, została uznana za stronę dążącą do konfliktu i zamkniętą na kompromis. To otworzyło zaś przed Macedonią nową szansę na pozyskanie międzynarodowej aprobaty, zwłaszcza w kwestii realizacji priorytetowych celów politycznych – wejście do NATO (Włada na Republika Severna Makedonija 2012) i UE.

Mimo że Macedonia od wielu lat spełniała wymagania stawiane przed kandydatami do NATO (Władza na Republika Severna Makedoniја 2012), a także uczestniczyła w licznych misjach międzynarodowych tej organizacji, dopiero po zmianie nazwy państwa została zaproszona do pełnego członkostwa w NATO, 27 marca 2020 r. (NATO 2020). Uznanie Macedonii przez UE nastąpiło w 1995 r. i pozwoliło na otwarcie systemu pomocy PHARE dla kraju w 1996 r. Porozumienie o Współpracy weszło w życie w styczniu 1998 r., wprowadzając preferencyjne warunki dla pewnych kategorii macedońskiego eksportu do Unii (Bartlett 2008, 208). W 2004 r. Macedonia złożyła wniosek o członkostwo w UE, natomiast rok później weszła w ramy Porozumienia o Stabilizacji i Stowarzyszeniu. W tym samym roku Komisja Europejska wydała pozytywną opinię o macedońskiej aplikacji w sprawie przyłączenia do UE, a Rada Europejska przyznała jej status kraju kandydującego. Skuteczne działania na rzecz eurointegracji wciąż hamowała jednak Grecja (ONZ 2009). W konsekwencji Macedonia w kolejnych raportach Komisji Europejskiej, pomimo zachęcających opinii i ocen sytuacji społeczno-politycznej, wciąż trzymana była na dystans, co wyrażało się w stwierdzeniach o konieczności dalszej pracy na rzecz demokratyzacji i podnoszenia standardów prawnych i politycznych w Republice (Komisja Europejska 2008). Niewielkie gesty ze strony UE, jak zniesienie wiz dla obywateli Republiki (Komisja Europejska 2010), którzy wraz z przyjęciem do Unii Bułgarii zostali niemal całkowicie zablokowani w kolejkach do ambasad, nie budziły w macedońskiej społeczności pozytywnego wizerunku wspólnoty.

Od chwili dojścia do władzy nacjonalistycznej partii VMRO-DPNE w 2006 r., a zwłaszcza po odrzuceniu kandydatury Macedonii podczas szczytu NATO w Bukareszcie w 2008 r., w kraju silnie rozwinęła się polityka antykwizacji (prowadzona zresztą przez Grecję od wielu lat). Istotą tych działań jest zwrot w stronę historycznego dziedzictwa antycznego, w dużej mierze stanowiącego wspólne dobro Macedonii i Grecji, co służyć ma zarówno realizacji macedońskich interesów politycznych, jak i wzmocnieniu narodowej tożsamości obywateli Republiki. Antyczni bohaterowie zagościli niemal na każdym większym placu macedońskich miast, zaś zwieńczeniem tej „pomnikowej gorączki” stała się ustawiona w centrum Skopje statua Aleksandra Wielkiego wysoka na 22 metry. Warto jednak zauważyć, iż władze przewidując nową falę ataków greckich, przezornie nazwały pomnik „Żołnierzem na koniu”, co potencjalnie miało osłabić argumenty greckiego sąsiada. Władze chętnie decydowały się także na zmiany nazw ulic oraz miejsc publicznych.

Rząd Macedonii podążył za polityką antykwizacji poprzez liczne próby wyrażenia swoich praw wobec dziedzictwa Aleksandra Wielkiego. Na początku 2009 r. oznajmiono, iż Aleksander Makedon będzie nową nazwą głównej autostrady biegnącej przez cały kraj od serbskiej granicy na północy, do greckiej granicy na południu. Ogłoszono także decyzję o nazwaniu głównego stadionu piłkarskiego po ojcu Aleksandra, Filip II. Lokalne media przekazały, iż decyzje te podjęto jako odpowiedź na greckie weto dla propozycji macedońskiego wejścia do NATO rok wcześniej. (Roisman & Vorthington 2010, 583–584)

Kluczowe dla dalszych losów sporu okazały się macedońskie wybory w 2016 r., kiedy to pozostający dotychczas w opozycji Zoran Zaev, postanowił zbudować większość rządową, opierając się na albańskich partiach politycznych w kraju (koalicja z albańską Demokratyczną Unią na rzecz Integracji (DUI) oraz innymi mniejszymi partiami albańskimi). Nowy premier uzyskał ich poparcie w zamian za przekazanie w ręce reprezentantów mniej-

zości istotnych ministerstw, a także ustępstwa w szeroko pojętej polityce społecznej (wprowadzenie kwot narodowościowych w Spółkach Skarbu Państwa i instytucjach publicznych, co w konsekwencji doprowadziło do wielu wypaczeń i nadużyć, jak fikcyjne wykonywanie prac przez reprezentantów mniejszości; zastępowanie fachowców osobami o odpowiednim pochodzeniu etnicznym itd., zdominowanie pewnych sektorów publicznych przez reprezentantów mniejszości – np. policja, poczta; łagodzenie kar lub całkowita bezkarność reprezentantów mniejszości), a także w ogromnie istotnej z punktu widzenia tożsamości kulturowej – polityce językowej państwa (podejmowano działania mające na celu poszerzenie zakresu użycia języka albańskiego w instytucjach państwowych, wprowadzenie podwójnego nazewnictwa terytorialnego, wprowadzenie dwujęzycznych napisów na mundurach itd.). Jednak najbardziej bolesnym dla Macedończyków ustępstwem premiera Zaeva wobec żądań mniejszości albańskiej było porozumienie z południowym sąsiadem w imię integracji unijnej.

W ten sposób spór z Grecją o nazwę państwa znalazł swój dramatyczny dla Macedonii epilog w 2018 r., kiedy to najpierw rząd Zaev podjął próbę legitymizacji swoich działań poprzez ogłoszenie referendum dotyczącego zmiany nazwy państwa. Odbiło się ono 30 września 2018 r., a do urn poszło zaledwie 36% obywateli (Sokołowski 2024, 222). Wymagana frekwencja dla uznania referendum za wiążące to 50%, jednak głosowanie zostało masowo zbojkotowane przez etnicznych Macedończyków. Udział w nim wzięli zwolennicy rządzącej partii, Socjaldemokratycznego Związku Macedonii, a także członkowie mniejszości albańskiej, która wg ostatniego spisu powszechnego przeprowadzonego w 2021 roku, stanowiła 24,30% całej populacji kraju (MAKStat 2022) i wykazywała wyraźne proeuropejskie aspiracje (Szpała 2018), nie utożsamiając się z problemami kulturowymi w macedońsko-greckim sporze, a skupiając się na swoich partykularnych interesach.

W dniu 17 czerwca rząd lewicowy Zorana Zaeva, pozostający pod silnymi wpływami społeczności albańskiej, zdecydował się ustąpić pod naciskami Grecji i zawrzeć tzw. Porozumienie Prespańskie, w wyniku którego m.in. zmieniono nazwę państwa na Macedonia Północna. Ustalono, iż nowa nazwa będzie używana w kraju, jak również we wszelkich stosunkach dwustronnych i międzynarodowych. Grecja zobowiązała się także do uchylecia swojego weta dla sąsiada pod nową nazwą w UE oraz nieblokowania jego członkostwa w organizacjach międzynarodowych (Janev 2021). Co jednak szczególnie istotne z punktu widzenia macedońskiej tożsamości kulturowej i historycznej, a także w kontekście komunikacji symbolicznej, mimo

...sukcesu w postaci utrzymania określenia „Macedonia” w nazwie Republiki, porozumienie znacząco wpłynęło na zmianę tożsamości kraju. Porozumienie ingerowało w prawa kraju do samostanowienia o sobie pod wybranym imieniem. [...] Macedonia Północna zrzekła się roszczeń w stosunku do powiązań do Starożytnego Imperium Macedońskiego i oddała się historii słowiańskiej. (Erdoğan 2021)

Dokument zmuszał też Macedonię do przeinterpretowania jej historii, tożsamości i kultury w określony sposób (Daskolovski 2017, 72). Nie dziwi zatem sprzeciw, jaki wywołał on wśród Macedończyków w kraju i wśród licznej diaspory. Urzędujący wówczas prezydent, Gorge Ivanov, zapowiedział, że odmówi jego podpisania (DW 2018), zaś wybitni prawnicy i akademicy podkreślali, że Porozumienie należy uznać za nielegalne w myśl wielu przepisów prawa międzynarodowego (Janev 2021), ostatecznie jednak dokument

wszedł w życie, pod naciskiem opinii międzynarodowej i w obliczu coraz trudniejszej sytuacji gospodarczej i społecznej, wynikających z politycznego odosobnienia kraju.

Po sześciu latach obowiązywania postanowień Porozumienia Macedończycy wciąż mierzą się z negowaniem swojej tożsamości i łamaniem swoich praw, jako skutkami jego wprowadzenia. Na obywatelach wymuszono np. obowiązkową zmianę wszystkich dokumentów, niezależnie od daty ich ważności (dowody osobiste, prawa jazdy, paszporty), szantażując Macedończyków brakiem dostępu do świadczeń emerytalnych czy kont bankowych i zmuszając ich jednocześnie, do poniesienia ogromnych opłat na ten cel z własnej kieszeni. Dla obywatela powyżej 28. roku życia był to koszt 4220 denarów (Faktor 2023), co przy średniej kwocie dochodów w kraju w tym okresie niespełna 35 000 denarów (MAKStat 2023), stało się poważnym obciążeniem finansowym. Co więcej, wyznaczenie końcowego terminu wymiany dokumentów na luty 2024 r., przy braku odpowiedniej infrastruktury, doprowadził do paraliżu procedur administracyjnych, braku odpowiednich formularzy, drastycznego wydłużenia czasu oczekiwania na dokumenty – co z kolei odebrało wielu obywatelom (w tym licznej diasporze) prawo do swobodnego przemieszczania się (ze względu na brak nowych paszportów).

Początek 2024 r. przyniósł zmiany polityczne w Macedonii, od władzy odsunięto lewicowo-albańską koalicję, która w znacznej mierze koncentrowała się na zabezpieczeniu praw obywateli etnicznie albańskich, nie zaś na ochronie tożsamości macedońskiej. Warto podkreślić, że od początku lat 90. XX w., partie reprezentujące mniejszość albańską w Macedonii były regularnym i często niezbędnym elementem koalicji rządowych, niezależnie od sił sprawujących władzę. Jednak to po konflikcie zbrojnym w 2001 r., kiedy to terroryści albańscy zaatakowali Republikę, i podpisaniu pod wpływem międzynarodowej interwencji politycznej (zabiegającej o zachowanie pokoju w regionie bez uwzględniania interesów etnicznych Macedończyków) kończącego walki, Porozumienia Ochrydzkiego – zdecydowanie umocniła się pozycja albańskich partii jako kluczowych aktorów politycznych w Macedonii. Rządy Zorana Zaeva przyniosły reprezentantom mniejszości niemal decydujący wpływ na kształt i funkcjonowanie kraju we wszystkich aspektach władzy i relacji społecznych, otworzyły też państwo na wpływy zewnętrzne ze strony tzw. „Platforma z Tirany” (uznawanej przez Macedończyków za otwarte wezwanie albańskich sił politycznych w regionie do tworzenia tzw. „Wielkiej Albanii”). Narastające społeczne zmęczenie stałym deprecjonowaniem macedońskich praw i wartości na arenie międzynarodowej, a nawet w kraju, rażące naruszenia relacji społecznych, wynikające z etnicznych manipulacji politycznych i postępujące ataki na macedońską tożsamość już nie tylko ze strony greckiej, ale także ze strony Bułgarii, zmobilizowały etnicznych Macedończyków do aktywizacji w wyborach, tak prezydenckich, jak i parlamentarnych. Jednym z dominujących haseł w czasie tych narodowych głosowań było odejście od nazwy „Macedonia Północna”.

Prezydentem kraju została wybrana jedna z najzagorzalszych przeciwniczek Porozumienia Prespańskiego, prof. Gordana Siljanovska-Davkova, która w rozmowie z autorką publikacji jasno deklarowała przywiązanie do dziedzictwa kulturowego, spuścizny historycznej i tożsamości swojego narodu². Pani prezydent już od pierwszych dni swojego

² Autorka publikacji pełniła funkcję tłumacza konsyduktownego, kiedy 27 stycznia 2025 r. prezydent Republiki Macedonii Północnej, prof. Gordana Siljanovska-Davkova odwiedziła Uniwersytet Jagielloński. Autorka była też gościem na spotkaniu pani prezydent z przedstawicielami środowiska naukowego w Polsce.

mandatu z nową energią otworzyła dyskusję na temat nazwy kraju oraz zasad, na których ma ona obowiązywać. Podczas ceremonii zaprzysiężenia prezydentka powiedziała:

Oświadczam, że będę sprawować urząd Prezydenta Macedonii sumiennie i odpowiedzialnie, szanować konstytucję i prawa oraz chronić suwerenność, integralność terytorialną i niepodległość Macedonii. Ambasador Grecji na znak protestu opuścił salę parlamentu. (DW 2024)

Użycie nazwy państwa, bez określenia „Północna” wywołało oczywiście falę komentarzy i krytycznych reakcji w Grecji. Biuro prezydentki poinformowało jednak, że podpisała ona swoją przysięgę, używając konstytucyjnej nazwy kraju – Macedonia Północna i że dostosuje się ona do wszystkich oficjalnych postanowień. Dodano jednak: „Podczas wystąpień publicznych prezydent Macedonii ma prawo używać nazwy Macedonia, jako akt osobistego prawa do samostanowienia i samoidentyfikacji. (Reuters 2024). Otwierając tym samym nowe drzwi w wieloletnim sporze, w którym słowa i symbole realnie przekształciły sytuację polityczną i gospodarczą w samym sercu współczesnej Europy.

Bibliografia

- Ackermann A., *Making Peace Prevail: Preventing Violent Conflict in Macedonia*, Syracuse 1999.
- Bartlett W., *Europe's Trouble Region: Economic Development, Institutional Reforms and Social Welfare in the Western Balkans*, London 2008.
- Blitz B.K., *War and Change in the Balkans: Nationalism, Conflict and Cooperation*, Cambridge 2006, s. 114.
- Brown M.E., *The International Dimensions of Internal Conflict*, London 1996, s. 47.
- Cordell K., Wolff S., *Ethnic Conflict: Causes, Consequences, and Responses*, Cambridge 2010, s. 59.
- Cowan J.K., *Macedonia: the politics of identity and difference*, Sterling 2000.
- Danforth L.M., *The Macedonian conflict: ethnic nationalism in a transnational world*, New Jersey 1995, s. 149.
- Danilov Frckoski L., *The Character of the Name Dispute between Macedonia and Greece*, Skopje 2009.
- Dawisha K., Parrott B., *Politics, Power, and the Struggle for Democracy in South-East Europe*, Cambridge 1997.
- DW, *Ivanov nema da go potpiše dogovorot za imeto so Grcija*, 13.06.2018, <https://www.dw.com/mk/%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2-%D0%BD%D0%B5%D0%BC%D0%B0-%D0%B4%D0%B0-%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%BF%D0%B8%D1%88%D0%B5-%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82-%D0%B7%D0%B0-%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE-%D1%81%D0%BE-%D0%B3%D1%80%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0/a-44211643> (dostęp: 25.07.2024).
- DW, *North Macedonia name dispute reignites spat with Greece*, 16.05.2024, <https://www.dw.com/en/north-macedonia-name-dispute-reignites-spat-with-greece/a-69091350> (dostęp: 20.07.2024).
- Erdogan, S., *From the name dispute to the Prespa agreement: the relations between Greece and North Macedonia*, 2021, doi: 10.24833/2073-8420-2020-4-57-3-14, https://www.researchgate.net/publication/348342644_From_the_name_dispute_to_the_Prespa_agreement_the_relations_between_Greece_and_North_Macedonia (dostęp: 13.07.2024).

- Faktor, *EVE KOLKU KJE VE ČINI PRESPANSKIOT DOGOVOR: Promenata na lični dokumenti do 2024 natovarena so plus poskapuvanja*, 26.03.2023, <https://faktor.mk/eve-kolku-kje-ve-chini-prespanskiot-dogovor-promenata-na-lichni-dokumenti-do-2024-natovarena-so-plus-poskapuvanja> (dostęp: 20.07.2024).
- Gaber V., *Imeto Makedonija*, Skopje 2009, s. 41.
- Gallagher T., *The Balkans In The New Millennium: In the Shadow of War and Peace*, London 2005, s. 11.
- Grant T.D., *Admission to United Nations: Charter Article 4 and the Rise of Universal Organization*, Leiden/Boston 2009, s. 205.
- Janev, I., *Prespa Agreement and its Effects on Macedonian Right to National Identity: An act of ethno – genocidal termination of the national identity*, Saarbrücken 2021.
- Janev, I., *The Prespa agreement between Macedonia and Greece and possible further action(s) related to validity of the treaty*, 2021, doi: 10.47054/SD211210021j https://www.researchgate.net/publication/353034892_The_Prespa_agreement_between_Macedonia_and_Greece_and_possible_further_actions_related_to_validity_of_the_treaty (dostęp: 24.07.2024).
- Knight W.A., *Adopting the United Nations to a Postmodern Era: Lessons Learned*, New York 2001, s. 66.
- Komisja Europejska, *Communication From The Commission to The Council and The European Parliament. Enlargement Strategy and Main Challenges 2008–2009. COM(2008) 674 final*, 2008, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0674> (dostęp: 10.07.2024).
- Komisja Europejska, *Council Decision Of 18 February 2008 On The Principles, Priorities And Conditions Contained In The Accession Partnership With The Former Yugoslav Republic Of Macedonia And Repealing Decision 2006/57/EC*, 2008, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2008:080:FULL> (dostęp: 26.07.2024).
- Komisja Europejska, *The Former Yugoslav Republic of Macedonia 2010 Progress Report. Communication from the Commission to The European Parliament and the Council Enlargement Strategy and Main Challenges 2010–2011. SEC(2010)1332*, 2010, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010SC1332> (dostęp: 26.07.2024).
- Korzeniewska-Wiszniewska, M., *Stanowisko serbskie wobec procesu tworzenia państwa macedońskiego w 1991 roku*, w: Stawowy-Kawka, I. (red.) *Macedoński dyskurs niepodległościowy. Historia, kultura, literatura, język, media*, Kraków 2011, 228–229.
- Kostov Ch., *Nationalism Across the Globe. Contested Ethnic Identity: The Case of Macedonian Immigrants in Toronto, 1900 – 1996*, Bern 2010, s. 105.
- Liotta P.H., Jebb C.R., *Mapping Macedonia: Idea and Identity*, Santa Barbara 2004, s. 76.
- Makedonska nacija, *Referendum vo Makedonija, 1991*, 31 sierpnia 2011, <https://mn.mk/istorija/4769-Referendum-vo-Makedonija-1991> (dostęp: 25.07.2024).
- MAKStat, *Popis na naselenjeto, domakinstvata i stanovite vo Republika Severna Makedonija, 2021 – prv set na podatoci*, 30.03.2022, <https://www.stat.gov.mk/pdf/2022/2.1.22.10Popis-mk-en.pdf> (dostęp: 26.04.2025).
- MAKStat, *Prosečna mesečna isplata neto-plata po vraboten, Mart 2023 godina*, 22.05.2023, https://www.stat.gov.mk/pdf/2023/4.1.23.45_mk.pdf (dostęp: 24.07.2024).
- Medichkov P., *Greckie akty prawne wydane przeciwko Macedończykom (1912–1994)*, 12 lipca 2009, <https://www.salon24.pl/u/macedonia/114842,greckie-anty-macedonskie-akty-prawne> (dostęp: 25.07.2024).
- Michajlov Z., *Darko Pancev*, Skopje 2024, s. 112–113.
- Michas T., *Unholy Alliance: Greece and Milošvić’s Serbia*, College Station 2002.
- Momirovski, G., *Crvenkovski go otkaza ucestvoto na samitot vo Atina*, 2008 <http://www.a1.com.mk/vesti/default.aspx?VestID=93814> (dostęp: 15.06.2008).

- Momirovski, G., *Grcija odbiva razgovri za proteranite Makedonci*, 2008 <http://www.a1.com.mk/vesti/default.aspx?VestID=94876> (dostęp: 10.04.2008).
- Momirovski, G., *Grcija zabrani protok na pari za i od Makedonija*, 2008 <http://www.a1.com.mk/vesti/default.aspx?VestID=92386> (dostęp: 05.05.2008).
- Momirovski, G., *Grcka vlada co nova odluka protiv Makedoncite*, 2011 <http://kanal5.com.mk/default.aspx?mId=37&egId=13&eventId=83381> (dostęp: 20.12.2011).
- NATO, *North Macedonia joins NATO as 30th Ally*, March 27, 2020 https://www.nato.int/cps/en/nato/hq/news_174589.htm (dostęp: 24.07.2024).
- ONZ, *Security Council Resolution 817 (1993), adopted at its 3196th meeting, on 7 April 1993*, April 7, 1993, <https://digitallibrary.un.org/record/164660?v=pdf> (dostęp: 26.07.2024)
- ONZ, *Office of the United Nations Resident Coordinator, Annual Report of the UN Resident Coordinator in the former Yugoslav Republic of Macedonia 2009*, November 14 2009, https://aei.pitt.edu/44803/1/mk_rapport_2009_en.pdf (dostęp: 26.07.2024).
- Panev, A., *Macedonia*, w: Frucht, R. (red.) *Eastern Europe: An Introduction to the People, Lands, and Culture*, New York 2004, s. 606.
- PAP, *Macedonia wygrała z Grecją spór o NATO*, 2011 http://wyborcza.pl/1,76842,10761430,Macedonia_wygrała_z_Grecją_spor_o_NATO.html (dostęp: 12.01.2012).
- Poniedziałek, J., *Eastern and Central European ethnicism in the light of western studies on nation and nationalism*, w: Kiklewicz, A. (red.) *Przegląd Wschodnioeuropejski*, Olsztyn 2022, s. 111.
- Reuters, *North Macedonian president's inauguration revives name dispute with Greece*, May 13, 2024, <https://www.reuters.com/world/europe/north-macedonian-presidents-inauguration-revives-name-dispute-with-greece-2024-05-13/> (dostęp: 20.07.2024).
- Roisman, J., Vorthington, I., *A Companion to Ancient Macedonia*, New Jersey 2010, s. 583–584.
- Shea J., *Macedonia and Greece: The Struggle to Define a New Nation*, Jefferson 1997.
- Sokołowski M., *Zmiana konstytucyjnej nazwy państwa macedońskiego i jej konsekwencje dla Macedończyków*, „Studia politologiczne”, vol. 73, 2024, <https://www.studiapolitologiczne.pl/pdf-193557-114435?filename=Change%20of%20the.pdf> (dostęp: 05.03.2025).
- Stawowy-Kawka, I., *Historia Macedonii*, Ossolineum, Wrocław 2000.
- Stawowy-Kawka, I., *The Greco-Macedonian Dispute Over the Name of the Republic of Macedonia*, w: Szlachta, B. (red.) *Politeja*, Kraków 2008.
- Stawowy-Kawka, I., *Republika Macedonii i Macedończycy w greckiej polityce po 1991 roku*, w: Stawowy-Kawka, I. (red.) *Macedoński dyskurs niepodległościowy. Historia, kultura, literatura, język, media*, Kraków 2011.
- Šlupkov, I., *OSCE HDIM Sesja Robocza 14*, 13.07.2009, <http://macedonia.salon24.pl/115026,konferencja-obwe-w-warszawie-pazdziernik-2006> (dostęp: 20.07.2024).
- Szpala M., *Referendum in Macedonia without a conclusive outcome*, OSW Centre for Eastern Studies, 2018, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2018-10-01/referendum-macedonia-without-a-conclusive-outcome> (dostęp: 21.09.2024).
- Tarkas, A., *Athens Skopje. Behind Closed Doors*, Athens 1995, s. 49–50.
- Troebst, S., *Macedonia in a Hostile International and Ethnopolitical Environment*, Skopje 1994, s. 9.
- Tziampiris, A., *Greece European Political Cooperation and the Macedonian Question*, Burlington 2000, s. 50.
- Tziampiris, A., *The Name Dispute in the Former Yugoslav Republic of Macedonia after the Signing of the Interim Accord*, w: Kofos, E., Vlasidis, V. (red.) *Athens – Skopje: An Uneasy Symbiosis*, Athens 2005, s. 227.
- Vlada na Republika Severna Makedonija, *Pismo od premierot Gruevski do liderite na državite členki na NATO*, 10.05.2012, <http://vlada.mk/node/3056> (dostęp: 15.11.2024).
- Vlada na Republika Severna Makedonija, *Poposki: Makedonija e podobro podgotvena za vlez vo EU od neкои zemji-členki*, 2012, <http://vlada.mk/node/2970> (dostęp: 15.05.2012).